

مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی

مدیریت ارزش آفرین دانش و دستاوردهای نوین آن در صنعت نفت

روح‌الله تولایی
محمد مهدی رشیدی

مدیریت ارزش آفرین دانش و دستاوردهای نوین آن در صنعت نفت

روح‌الله تولایی - محمد مهدی رشیدی

مدیریت ارزش آفرین دانش

و دستاوردهای نوین آن در صنعت نفت

روح‌اله تولایی
محمد مهدی رشیدی

مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی

سرشناسه	: تولایی، روح‌الله، 1363 -
عنوان و نام پدیدآور	: مدیریت ارزش‌آفرین دانش و دستاوردهای نوین آن در صنعت نفت/روح‌اله تولایی، محمدمه‌دی رشیدی.
مشخصات نشر	: تهران : موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی، 1390.
مشخصات ظاهری	: 298 ص.: جدول، نمودار.
شابک	: 85000 ریال: 1-13-6137-600-978
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: مدیریت دانش
موضوع	: نفت -- صنعت و تجارت -- مدیریت.
شناسه افزوده	: رشیدی، محمدمه‌دی، 1342 -
شناسه افزوده	: موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی
رده بندی کنگره	: HD/30/2ت 4م93 1390
رده بندی دیویی	: 4038/654
شماره کتابشناسی ملی	: 2685797

مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی

تهران: خیابان ولیعصر، روبروی پارک ملت، خیابان سایه، شماره ۶۵

تلفن: ۲۷۶۴۴۴۳۳ - فاکس: ۲۲۰۲۹۳۸۶

مدیریت ارزش‌آفرین دانش و دستاوردهای نوین آن در صنعت نفت روح‌اله تولایی - محمدمه‌دی رشیدی

- ویرایش، صفحه‌آرایی و طراحی جلد: هزاره سوم اندیشه
 - چاپ: هزاره سوم اندیشه • لیتوگرافی: ندا • صحافی: نوین
 - نوبت: اول، 1390 • تعداد: 1000 نسخه • قیمت: 85000 ریال
- شابک: 1-13-6137-600-978

ناشر: مؤسسه مطالعات بین‌المللی انرژی

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

9	پیشگفتار.....
12	بخش 1: مروری اجمالی بر مفهوم مدیریت دانش.....
12	مقدمه
13	1-1. بررسی مفهوم دانش در منابع اسلامی
16	1-1-1. ویژگی‌های جوهر دانش در منابع اسلامی.....
19	1-1-2. ابزارهای کسب دانش.....
24	2-1. سلسله مراتب دانش
25	1-2-1. مفهوم داده.....
26	2-2-1. مفهوم اطلاعات.....
27	3-2-1. مفهوم دانش.....
28	4-2-1. مفهوم خرد.....
29	3-1. مفهوم مدیریت دانش
30	1-3-1. ظهور مفهوم مدیریت دانش.....
31	2-3-1. تاریخچه و علل پیدایش مدیریت دانش.....
34	3-3-1. تکامل مدیریت دانش.....
39	4-3-1. فن‌آوری‌های نوین مدیریت دانش.....
43	5-3-1. مفهوم سازمان یادگیرنده.....
47	6-3-1. انتقادات وارد بر مدیریت دانش.....
48	4-1. انواع دانش
48	1-4-1. انواع دانش از نظر نوناکا.....
49	2-4-1. انواع دانش از نظر جورنا.....
50	3-4-1. انواع دانش از نظر ماشلویپ.....
51	4-4-1. طبقه‌بندی بلاکلر از دانش.....
52	5-4-1. طبقه‌بندی لیدنر و علوی از دانش.....

53	5-1. مفهوم سرمایه‌ی فکری
56	1-5-1. سرمایه‌ی فکری به عنوان یک مزیت رقابتی.....
58	2-5-1. تعاریف سرمایه‌ی فکری.....
61	3-5-1. اجزای مدل سرمایه‌ی فکری.....
66	4-5-1. روش‌های اندازه‌گیری سرمایه‌ی فکری.....
79	6-1. چرخه‌ی مدیریت دانش
80	1-6-1. تولید دانش.....
83	2-6-1. جمع‌آوری دانش.....
87	3-6-1. دسته‌بندی دانش.....
88	4-6-1. ذخیره‌ی دانش.....
90	5-6-1. انتشار دانش.....
95	6-6-1. به‌کارگیری دانش.....
96	7-6-1. یکپارچگی دانش.....
96	7-1. مدل‌های مدیریت دانش
97	1-7-1. مدل عمومی دانش در سازمان.....
99	2-7-1. مدل نوناکا.....
101	3-7-1. مدل شش بعدی مدیریت دانش.....
103	4-7-1. مدل رن جانستون.....
104	5-7-1. مدل ادل و گراسیون.....
107	6-7-1. مدل استیوهالس.....
108	7-7-1. مدل ایجاد و کاربرد دانش ویگ.....
113	8-7-1. مدل دانش‌شناسی سازمانی وانکروگ و روس.....
114	9-7-1. مدل مدیریت دانش چوو.....
117	10-7-1. مدل مدیریت دانش بویست.....
120	11-7-1. چارچوب مدیریت دانش پرابست.....
121	12-7-1. جمع‌بندی چارچوب مفهومی مدیریت دانش.....
127	8-1. الگوهای استراتژی مدیریت دانش و استراتژی دانش

128.....	1-8-1. الگوهای استراتژی مدیریت دانش
143.....	1-8-2. الگوهای استراتژی دانش
162	9-1. مفهوم شبکه های دانش
	بخش 2. ضرورت ها، کاربردها و نمونه های پیاده سازی مدیریت دانش در صنعت
165.....	نفت
165	1-2. مقدمه
171	2-2. کاربرد مدیریت دانش در صنعت نفت
174	3-2. تجربه ی مدیریت دانش در شرکت بریتیش پترولیوم
193	4-2. تجربه ی مدیریت دانش در شرکت رویال داچ شل
203	5-2. تجربه ی مدیریت دانش در شرکت نفتی شلمبرژر
212	6-2. تجربه ی مؤسسه ی مطالعات بین المللی انرژی در مستندسازی تجربیات خبرگان
239	7-2. شناخت عوامل زمینه ای و سند راهبردی مدیریت دانش در شرکت نفت و گاز اروندان
264	8-2. تجربه ی مدیریت دانش در مجتمع پتروشیمی رازی
281.....	بخش 3: واژه نامه ی تخصصی مدیریت دانش
308	بخش 4: منبع شناسی مطالعات مدیریت دانش در صنعت نفت و گاز کشور
309	فهرست منابع علمی
332	منابع و مآخذ

پیشگفتار

«قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ¹»

«بگو آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند با هم برابرند؟ تنها خردمندان هستند که متذکر می‌شوند.»

امروزه بسیاری از مدیران، دانش² را به عنوان یک سرمایه‌ی استراتژیک برای سازمان خود به رسمیت می‌شناسند و بیشتر مدیران سازمان‌های موفق دنیا، دانش سازمانی را مهم‌ترین سرمایه‌ی شرکت‌های سده‌ی بیست‌ویکم می‌دانند. این درحالی است که سابقه‌ی دیرپای صنعت عظیم نفت در میهن اسلامی ایران و پویایی این صنعت، به‌خصوص در دوران سی ساله‌ی پس از انقلاب اسلامی، مملو از دانش‌ها، تجربیات و نوآوری‌های بیشمار بوده که حفظ و نگهداری و اشاعه‌ی این گنجینه‌های گران‌بها کاری ارزشمند و ماندگار است.

وزارت نفت جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های تابعه‌ی آن، با بهره‌گیری از دانش، تخصص و تجربه‌ی طیف گسترده‌ای از متخصصان رشته‌های مختلف در حوزه‌های بالادستی صنعت نفت (شامل فعالیت‌های اکتشاف، حفاری، استخراج و

1- سوره مبارکه زمر: آیه شریفه 9

2. Knowledge

بهره‌برداری نفت‌خام) و پایین‌دستی (شامل فعالیت‌های پتروشیمی و تولیدات پالایشگاه‌های نفت و فرآورده‌های نفتی) آن، پروژه‌های متعددی را با موضوعات بسیار متنوع انجام داده‌اند که البته بعضی از آن‌ها در حال اجراست. در این شرکت‌ها، به دلیل گستردگی فعالیت، حجم عظیمی از دانش با اجرای پروژه‌های مختلف و مدیریت‌های تخصصی تولید می‌شود. بخشی از این دانش در قالب اسناد و مدارک، گزارش‌ها، نرم‌افزارها، دستورالعمل‌ها و غیره ثبت می‌شود و بخشی از آن نیز که به صورت ناملموس و ضمنی بوده و در قالب تجربیات، روابط، مهارت‌ها، بینش‌ها و غیره پنهان مانده است، احتمال اندکی برای انتقال و به‌کارگیری مجدد می‌یابد. از آنجا که بخش مهمی از دانش ناملموس و سرمایه‌ی فکری صنعت نفت، در ذهن افراد پنهان است، با خروج این افراد از صنعت نفت (به‌دلیل بازنشستگی، انتقال، تعدیل و...) عملاً این دانش نیز از این صنعت خارج می‌شود. لذا از جمله مقولاتی که هم‌اکنون نگرانی‌هایی را برای صنعت نفت کشور ایجاد کرده، موضوع جابه‌جایی و خروج مدیران و کارشناسان خبره از صنعت نفت و از دست‌رفتن تجربه و دانش آنان است. سیستم‌های مدیریت دانش، در چنین فضایی و با هدف تأثیرگذاری بر شناسایی، خلق، ذخیره‌سازی، انباشت، بازیابی، به اشتراک‌گذاری و به‌کارگیری دانش مورد نیاز در سازمان به‌وجود آمده‌اند.

کتاب حاضر با هدف انتشار بخشی از دستاوردهای مطالعاتی و پژوهشی گروه مدیریت دانش و اطلاعات در پژوهشکده‌ی مدیریت و منابع انسانی مؤسسه‌ی مطالعات بین‌المللی انرژی وزارت نفت، تدوین شده است. به همین منظور، در بخش اول کتاب، ادبیات نظری و مفهوم دانش و مدیریت دانش با کمک منابع دست اول علمی به‌صورت اجمالی مرور شده است. در بخش دوم، ضرورت‌ها، کاربردها و نمونه‌های پیاده‌سازی مدیریت دانش در صنعت نفت تشریح شده و واژه‌نامه‌ی تخصصی مدیریت دانش برای نخستین بار در ادبیات نظری مدیریت دانش کشور، در بخش سوم این کتاب ارائه شده است. در بخش چهارم و پایانی کتاب نیز منابع علمی مدیریت دانش در صنعت نفت

(شامل پروژه‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالات علمی) معرفی شده است. این کتاب، حاصل همکاری‌های ارزشمند علمی و پژوهشی استادان و پژوهش‌گران بسیاری با گروه مدیریت دانش و اطلاعات از جمله جناب آقایان پروفیسور علی رضائیان، پروفیسور بابک اخگر، دکتر غلامرضا گودرزی، دکتر علی عبدالهی، دکتر حسن یاریگرو، مهدی شفیع‌زاده، امیر اعظمی، محمدعلی طاهری، محمد علم‌خواه و خانم‌ها عطیه بورونی، الهه‌سادات رضوی، نفیسه پایانی و زینب غنچه‌زاده می باشد که از تمامی این همکاران تشکر می نمایم. همچنین طرح‌های پژوهشی گروه مدیریت دانش و اطلاعات با حمایت و همکاری اجرایی معاونت توسعه مدیریت و منابع انسانی وزارت نفت، مدیریت توسعه منابع انسانی شرکت ملی نفت ایران و شرکت نفت و گاز اروندان انجام شده است که از همه‌ی مدیران، معاونان و کارشناسان ایشان قدردانی می‌شود.

روح الله تولایی

محمد مهدی رشیدی

تهران: بهار 1391